

Szerző:

Lásd Lukács evangéliuma.

Keletkezés ideje és helye:

Nyilván az evangélium után írta Lukács az Apostolok Cselekedetét, vagyis 90-100 közöttre tehető, keletkezési helye pedig Róma. Az író célját az ApCsel 1,8 fogalmazza meg: „... és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt egészen a föld végső határáig”. Jellemző Lukácsra, hogy a tanításokat nem elvont filozófiai szentenciákban írja le, hanem élő jelenetekkel adja vissza.

Noha a mű címe elfogadottá vált, mégis található lenne a Szentlélek munkájáról elnevezni azt, mint az apostolok cselekedetéről.

Címzettek:

Ugyanazok, mint az evangélium címzettjei.

A mű irodalmi műfaja:

Az írás irodalmi műfaja történeti monográfia. Amikor az újszövetségi iratokat papírra vetik, a történetírásnak már több száz éves előzménye van a hellenista műveltségben. Amivel együtt járt, hogy az idő múlásával ennek több alfaja alakult ki. Hasonlóság mutatkozik az ApCsel és a történeti könyvek között az alkalmazott elemekben (pl. úti beszámolók, beszédek, pontos helymeghatározás, más történelmi személyekhez kötés stb.).

Teológiája:

Természetesen a második mű teológiai gondolkodásába is ugyanazok a hangsúlyok jelennek meg, mint amelyekről az evangéliumban. Itt is a harmadik generáció nagy kérdéseit tárgyalja az író (pl. ApCsel 20,18-35) – ehhez hasonló kérdésekkel foglalkoznak a pásztori levelek és az 1Kel 42 is: a parúzia késése, pogányság kérdése, állam és egyház viszonya, gazdagok-szegények, tévtanítók – részletes kifejtését ezeknek lásd az evangéliumhoz írt munkalapon.

Az evangéliumhoz képest többletként jelenik meg a zsidó háború utáni helyzet kiértékelése. Mert noha saját korában a zsidóság és a keresztyénség már elváltak egymástól, ettől függetlenül a zsidóság tragédiáját a keresztyénségnek is fel kell dolgoznia, mint ahogyan az is alapvető, tisztázásra szoruló kérdés, hogy hogyan juthattak el a zsidósággal való szakításig? Lukács válasza egyértelmű, nem az egyház, hanem a zsidóság követett el igaztalanságot, amikor a zsinagógák szakítanak a pogánykeresztyénséggel. Izrael makacssága már történetében is megjelenik (vö. ApCsel 7,51-52), és ennek a következménye, hogy az apostolokat is üldözik (ApCsel 4,3; 5,18; 7,59; 8,1; 9,1; 12,3 stb.). A keresztyénség így bekerül a római állam és a zsidóság közé, ahol a római hatóságok gyakorlta, mint a keresztyénség megmentői jelennek meg. Ennek az igazságnak a legfőbb bizonyítéka Pál maga, ill. az apostol tevékenysége lesz, aki Jeruzsálemben csak üldözéssel és veszéllyel találkozott (20,23; 21,4.11; 23,12; 25,3). A hidat a pogányok keresztyénné válása és a zsidóság között a zsidókeresztyének csoportja jelenti. Mindezt figyelembe véve mégsem állítható, hogy az eseményeket az emberi szándék irányítaná, abban folyamatosan

jelen van Isten Szentlelkének a munkája, aki vagy közvetlenül, vagy közvetett módon (álmok, látomások) beleszól a történelem alakulásába.

A könyv felépítésében tudatos szerkesztés eredményeként jelenik meg az evangélium terjesztésének és terjedésének vonala, ill. hangsúlyosak azoknak a változásoknak az ábrázolásai, melyek a keresztyénség további sorsát befolyásolták. Éppen ezért talán helyénvalóbb, ha a földrajzi adatok alapján tagoljuk a művet: bevezetés; események Jeruzsálemben (1,15-8,3); Samáriában és a partvidéken (8,4-11-18); Antiochiában (11,19-15,35); Kis-Ázsiában és Görögországban (15,36-21,26) és végül Rómában (Pál útja Jeruzsálemtől Rómaig 21,27-28,31).

Források, tradíciók:

Az egyik legismertebb modell A. von Harnack nevéhez fűződik, aki 3 forrást különített el a könyvön belül. A „jeruzsálemi forrás” (pl. 3,1-5,16; 8,5-40 stb.) mellett számolt egy „antiochiai forrással” (6,1-8,4; 11,19-30 stb.) és egy történetileg kisebb értékű forrással (2,1-47; 5,17-42). A tradicionális, nagyobb egységhez tartozik pl. a Péterhez kapcsolódó anyag (3,1-10; 9,32-35 stb.), ami feltehetőleg már írásban ált a szerző rendelkezésére. Vélhetőleg ugyancsak írott tradíciókhoz nyúlhatnak vissza a névlisták (1,13; 6,5; 13,1; 20,4) csakúgy, mint az antiochiai és jeruzsálemi gyülekezet életéről beszámoló anyagok (4,36.37; 6,1-6 stb.). Ide sorolhatóak azok az egyedi tradíciók is, melyek a könyv szerkesztése alapján is jól elkülöníthetőek pl. a beszámoló Mátyás megválasztásáról, Júdás halálának leírása, missziós legendák, csodatörténetek (3,1-10; 5,1-11; 9,36-42; 14,8-18 stb.). A könyv második felében tradicionális anyag felhasználására utalnak a „mi szakaszok”, vagy úti beszámolók (un. itinerarok). Háromféle magyarázat:

Lukács, Pál kísérője ezekben saját emlékeit idézi fel. Esetleg nem Lukács emlékei ezek, hanem egy valóban Pált kísérő visszaemlékezései pl. Tituszé.

A „mi szakaszok” egy forrás anyagát adják vissza (ez különösen a XIX. században volt közkedvelt nézet). Lukács a szövegek formai sajátosságai alapján egy úti beszámolót dolgozna fel, aminek egy eredetileg profán itinerar adja az alapját,

A többes szám 1. személyű formát Lukács szerkesztette volna bele a szövegbe, mivel ezek nagy részében tengeri hajóutakról van szó, a többes szám 1. személy alkalmazásával a szerző a kortárs irodalom tengeri úti beszámolóihoz tette volna hasonlatossá a művében szereplőket.

Szövegkritikai probléma:

Az Apostolok Cselekedete különös szövegkritikai problémát tár elénk az Újszövetség kutatáson belül. A fentebb említett, un. nyugati szövegvariánsok több, mint 8%-kal hosszabbak, mint az alexandriaiak. A nyugati szövegekben megfigyelhető, hogy azok javítani igyekeznek a stílus béli egyenetlenségeken (vö. 12,4-5), világosabbá és precízebbé akarják tenni a szöveget (vö. 12,1.3.4k.7.10; 16,10k stb.) és próbálják enyhíteni a szövegen belüli vélt, vagy valós feszültségeket (3,11; 10,25; 12,22 stb.), miközben alkalmanként tartalmi változtatásokat is eszközölnek.